

Źródła rozwoju dziecka: znaczenie wczesnej edukacji dla wyrównywania szans edukacyjnych i życiowych dzieci

prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska

• Instytut Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie

Dzieciństwo czyli CO?

1) Dzieciństwo to 10% w cyklu życia

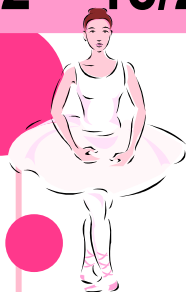
Dzieciństwo:

0 – 10/12 lat

10
%

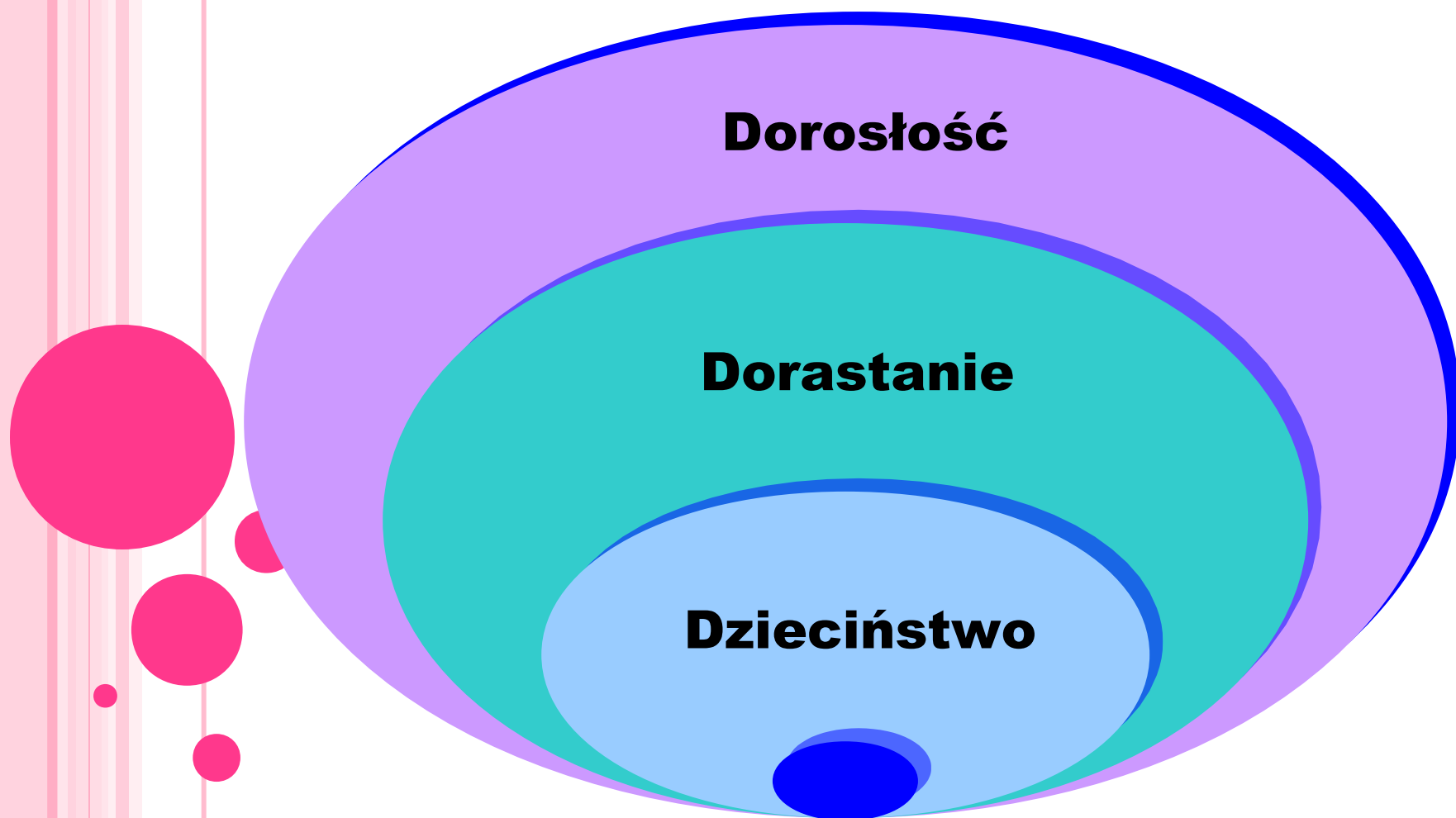
Dorastanie:
10/12 – 18/20 lat

Dorosłość:
18/20 lat → ?

2) Dzieciństwo to **fundament**

Zadania rozwojowe dzieciństwa

Lokomocja

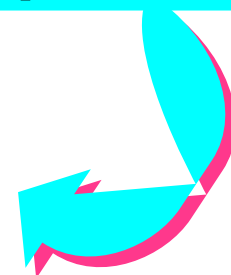
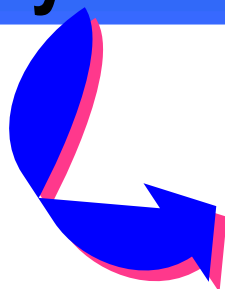
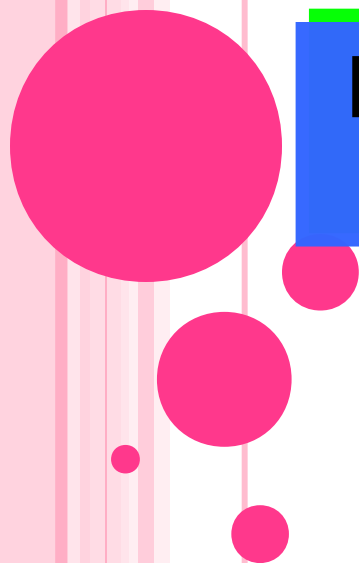
Manipulacja

Komunikacja

Niezależność
fizyczna

Niezależność
społeczna

Niezależność
psychiczna

3) Dzieciństwo to **kluczowe kompetencje**

Przedsiębiorczość

Fantazja, inicjatywa, tworzenie

Autonomia i własne terytorium psychiczne

Bazowe zaufanie do innych ludzi, świata i siebie

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Wczesne dzieciństwo i wiek przedszkolny to LATA KLUCZOWE:

- dla jakości samodzielnego startu w **życie społeczne** poza środowiskiem rodzinnym
- dla kształtowania się **kompetencji poznawczych**, warunkujących sukces w zdobywaniu wiedzy o świecie i sobie w środowisku naturalnym oraz instytucjonalnym – w przedszkolu i szkole
- dla kształtowania się **zrębów osobowości, indywidualności i tożsamości**, wyznaczających jakość realizacji zadań osobistych oraz spełniania wymagań społecznych w okresie dorosłym: – zadań w polu rodzinnym, zawodowym i w obszarze spędzania czasu wolnego

Rodzina i bliskie
związki z ludźmi

Praca i
utrzymanie się

Czas wolny
i rekreacja

Dzieciństwo to pierwsze matryce i wzorce:

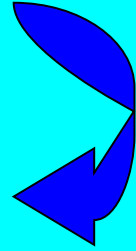
Dziecko jest:

- ❖ wrażliwe
- ❖ ufne
- ❖ podatne na wpływy zewnętrzne

pierwsze proste i potem coraz bardziej złożone wzorce spostrzegania, przetwarzania informacji i reagowania stanowią **MATRYCE** ułatwiające bądź utrudniające porządkowanie nowego coraz bardziej lawinowo przyrastającego doświadczenia i przeżyć

Jak działają PIERWSZE MATRYCE?

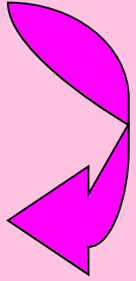
**brak doświadczeń i/lub
doświadczenia nadmiernie
homogeniczne**

- ➔ matryce ubogie
- ➔ matryce proste
- ➔ niemożność porządkowania nowego doświadczenia
- ➔ obrona przed NOWYM
- ➔ wycofywanie się jako forma obrony – ucieczka przed zbyt złożonym światem

mechanizm błędnego koła

**dużo doświadczeń i/lub
doświadczenia zróżnicowane
(heterogeniczne)**

- ➔ matryce bogate
- ➔ matryce zróżnicowane
- ➔ powstaje system rozbudowanych matryc
- ➔ sprawne porządkowanie nowego doświadczenia
- ➔ ciekawość poznawcza
- ➔ wnikliwość i dociekliwość

mechanizm życzliwego koła

Rola innych ludzi – dorosłych i rówieśników:

Interakcje społeczne

jakość kontaktu dziecka z innymi ludźmi

zwracanie dziecka:

- ku ludziom
- ku grupie
- „do środka”
- twarzą do ludzi
- *face to face*

wzmacnianie bliskości

Interakcje dydaktyczne

jakość kontaktu dziecka ze światem

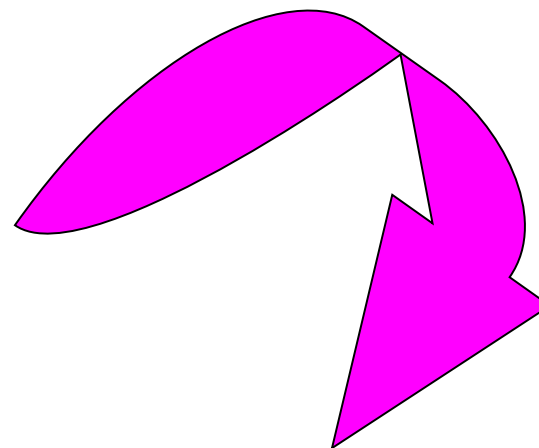
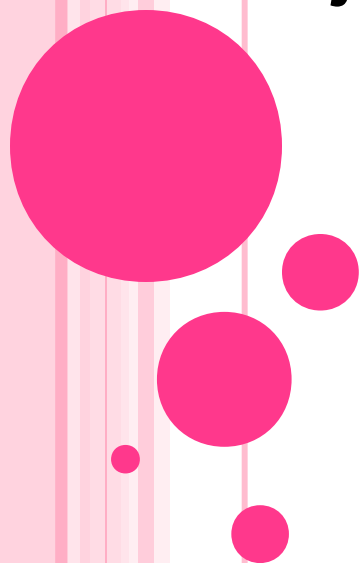
zwracanie dziecka:

- ku otoczeniu
- uwaga na przedmioty
- „na zewnątrz”
- oddzielanie od osoby, która daje bezpieczeństwo

zachęcanie do samodzielności

Co się zmienia?

początek wczesnego
dzieciństwa to życie
w **diadzie**, której
dziecko jest częścią

koniec dzieciństwa
to życie **w grupie**,
której dziecko jest
samodzielnym i
naznaczonym swoją
indywidualnością
członkiem

Skutki braku wczesnej edukacji:

- ubóstwo umysłowe dziecka = brakuje **KREDENSU Z WIELOMA SZUFLADKAMI** do segregowania, układania i pakowania różnych doświadczeń
- podatność na uleganie wpływom otoczenia
- duży opór przed nowym doświadczeniem czyli *nie lubię, nie chcę i boję się tego, czego nie znam*
- nieumiejętność twórczego działania czyli *nie wiem, że może być inaczej*

Najgroźniejsza konsekwencja: **WYKLUCZENIE**

- × środowisko ubogie w bodźce fizyczne
- × środowisko ubogie w ludzi i sytuacje społeczne
- × środowisko ubogie w wartości
- × środowisko nadmiernie homogeniczne
- × środowisko nadmiernie statyczne = mało mobilne
- × środowisko „odcięte” od nowych technologii informacyjnych (internet)

- przystosowywanie się do środowiska **zamiast** jego aktywnego modyfikowania
- **marginalizacja** poznawcza i społeczna
- przesuwanie się na **peryferia** życia społecznego
- przechodzenie do coraz **mniej ważnych** sektorów życia publicznego
- **zagrożenie** mniej czy bardziej trwałym **wykluczeniem społecznym**

Rodziny ryzyka:

- **RODZINY W SWOISTY SPOSÓB ZAMKNIĘTE** - małe, tzw. „nuklearne” rodziny z 1-2 dziećmi, z wykształconymi, budującymi intensywnie swoją karierę zawodową i dbającymi o swój osobisty rozwój obojgiem rodziców
- **RODZINY JEDNOLITE** – gdy po rozwodzie rodziców np.: dziewczynka jest wychowywana przez matkę, jej matkę czyli swoją babcię, gdy ma kontakty głównie z żeńską częścią rodziny, jak ciotki, kuzynki, ich córki, a ograniczane kontakty ze swym ojcem i innymi mężczyznami
- **RODZINY IZOLUJĄCE SIĘ** - z uwagi na swój wysoki status majątkowy lub zawodowy (grodzone i strzeżone osiedla, specjalne szkoły, selekcjonowani towarzysze w zabawie czy nauce różnych dodatkowych umiejętności)
- **RODZINY IZOLOWANE** - rodzina romska jedyna w jakimś środowisku; rodzina wychowująca niepełnosprawne dziecko bez wsparcia najbliższych i sąsiadów, pozostawiona sama sobie; rodziny ubogie i/lub dysfunkcjonalne pozostawione same sobie

Rodziny sukcesu:

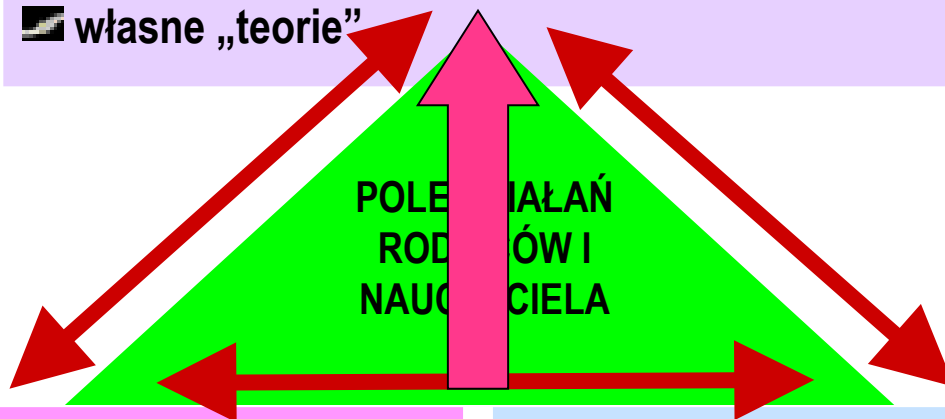
- rodziny **PODTRZYMUJĄCE TRADYCJE** rodzinne, lokalne, regionalne - dotyczące świąt, sposobu obchodzenia różnych uroczystości
- rodziny **ROZSĄDNIIE KONTROLUJĄCE** i nie ograniczające kontaktów dziecka z rówieśnikami z podwórka czy przedszkola
- rodziny **DBAJĄCE** o to, by dziecko poznawało bliższą i dalszą okolicę, mobilne, nie „zasiedziałe”,
- rodziny **CZYTAJĄCE** dziecku i zachęcające do samodzielnego czytania, zadawania pytań, śledzenia bieżących wydarzeń, rozmawiania o nich
- Rodziny **ROZMAWIAJĄCE** z dzieckiem codziennie

- rodziny **UTRZYMUJĄCE SYSTEMATYCZNE** kontakty z krewnymi matki i ojca oraz z ich kolegami z pracy czy znajomymi
- rodziny **BUDUJĄCE WIĘZI** ze swymi sąsiadami w kamienicy, bloku, ulicy, osiedlu, wsi
- rodziny **WŁĄCZAJĄCE SIĘ W ŻYCIE LOKALNYCH WSPÓLNOT**, biorące udział w lokalnych spotkaniach, imprezach, uroczystościach, spotkaniach ulicznych, koncertach, festynach, rozwiązywaniu lokalnych trudności

Jak małe dziecko się uczy?

REFLEKSJA:

- ☑ samoocena i wgląd
- ☑ oceny i opinie pochodzące od ludzi
- ☑ oceny i opinie dotyczące ludzi
- ☑ własne „teorie”

DOŚWIADCZANIE:

- ☀ własne działania na przedmiotach
- ☀ osobiste kontakty z innymi ludźmi
- ☀ obserwacja działań innych ludzi

PRZEKAZ SPOŁECZNY:

- ☑ wiedza przekazana przez innych ludzi
- ☑ wiedza pochodząca ze źródeł pisanych
- ☑ wiedza z Internetu i innych mediów

Pola oddziaływań DOROSŁEGO:

Po co dorośli, a po co rówieśnicy?

DZIECKO UCZY SIĘ:

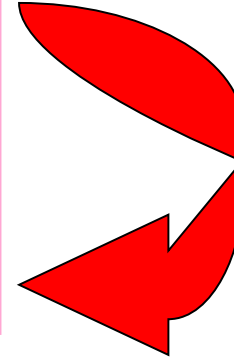
- **OD** dorosłego
- **PRZY POMOCY** dorosłego
- **RAZEM** z dorosłym

- **OD** rówieśników
- **PRZY POMOCY** rówieśników
- **RAZEM** z rówieśnikami

Główne źródło zagrożeń rozwoju dziecka:

WYMAGANIA DOROSŁEGO

dotyczące zgodnego z zasadami społecznymi zachowywania się w różnych sytuacjach

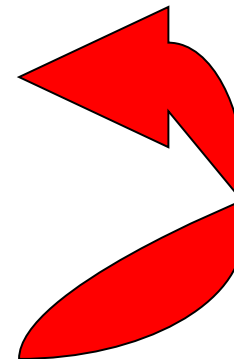

KONFLIKT

tendencji dorosłych do ograniczania dziecka i tendencji dziecka do swobodnego działania

DAŻENIA I CHĘCI DZIECKA

do samodzielnego i niezależnego od dorosłych zaspokajania swych potrzeb

Nadmiar kontroli nad dzieckiem:

PRZEJAWY:

- częste ocenianie dziecka jako osoby
- ogólnikowe oceny
- emocjonalne oceny
- zawstydzanie dziecka w obecności innych
- porównywanie dziecka z innymi osobami

SKUTKI:

- zahamowanie aktywności dziecka
- ostentacyjne łamanie reguł przez dziecko
- nadmierna samokontrola
- zachowania „na pokaz”
- zachowania autodestrukcyjne

Niedostatek kontroli nad dzieckiem:

PRZEJAWY:

- duża łagodność
- nadmierna wyrozumiałość
- niskie wymagania
- niekonsekwencja dorosłych
- niejasne zasady i reguły stawiane dziecku

SKUTKI:

- nieradzenie sobie z silnymi emocjami
- doświadczanie uczucia lęku i bezradności
- utrudnione uczenie się „społecznie dobrych zachowań”

Doświadczenie
kategoryzacji

Obserwacja
otoczenia

Doświadczenie
stałości

Obserwacja
ludzi

źródła wiedzy o sobie i otoczeniu

Wiedza gotowa
„od ludzi”

Wgląd
refleksja

Wiedza gotowa
„z druku”

Porównywanie
obiektów

Porównywanie
(się) z innymi

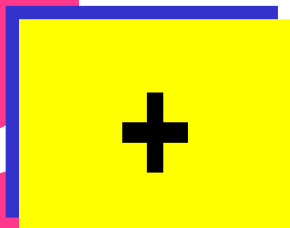

„Dobre” i „złe” dla rozwoju otoczenie

- Bogate i zróżnicowane

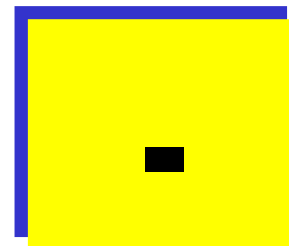
źródła wiedzy
o świecie i sobie

Dużo okazji
do poznania
swoich
możliwości

heterogeniczność
otoczenia

- Ubogie i mało zróżnicowane
źródła wiedzy
o świecie i sobie

Brak okazji
do poznania
swoich
możliwości

homogeniczność
otoczenia

Dziękuję

za

uwagę!

